

بررسی تأثیر تشویق و تنبیه در تربیت اسلامی و تربیت انسانی: تحلیل مفاهیم و کاربردهای آن در آموزش و پرورش

سعید صانعی¹

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تأثیر تشویق و تنبیه در تربیت اسلامی و تربیت انسانی با تحلیل مفاهیم و کاربردهای آن در آموزش و پرورش است. در این تحقیق، تشویق و تنبیه به عنوان ابزارهای کلیدی تربیتی با تأکید بر اصول تربیتی اسلامی و روان‌شناسی مدرن تحلیل شده‌اند. روش تحقیق از نوع توصیفی - تحلیلی بوده که با استفاده از روش ترکیبی (پیمایشی و اسنادی - کتابخانه‌ای) انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل معلمان، والدین و کارشناسان تربیتی در مدارس دولتی و غیردولتی تهران است. حجم نمونه ۳۸۴ نفر با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای تعیین گردید. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه‌های محقق‌ساخته و مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته جمع‌آوری شدند. برای تحلیل داده‌های کمی از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری توصیفی و استنباطی استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که تشویق به‌طور معناداری رفتارهای مثبت را تقویت می‌کند و استفاده از تنبیه نرم نسبت به تنبیه شدید تأثیر بیشتری در کاهش رفتارهای نامطلوب دارد. همچنین چالش‌های اصلی استفاده از این ابزارها شامل عدم تناسب روش با رفتار، افراط در تشویق و کاربرد نادرست تنبیه شناسایی شدند. نتیجه‌گیری تحقیق بر اهمیت استفاده متعادل و آگاهانه از تشویق و تنبیه به‌منظور ارتقای تربیت اخلاقی و اجتماعی تأکید دارد و پیشنهاد می‌شود که مربیان و والدین با آموزش‌های دقیق و علمی در این زمینه اقدام کنند.

کلیدواژه‌ها: تشویق و تنبیه، تربیت اسلامی، ابزارهای تربیتی، آموزش و پرورش.

¹ پژوهشگر پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ایران - ۱۴۰۳ - دانش آموخته فلسفه تعلیم و تربیت - شماره تماس: 09121962241 رایانامه: saneeisaeid@gmail.com

مقدمه

تشویق و تنبیه از دیرباز در تربیت انسان‌ها نقش مهمی ایفا کرده‌اند. این مفاهیم که در نظام‌های تربیتی گوناگون موردتوجه قرار گرفته‌اند، همواره بحث‌های زیادی را در میان صاحب‌نظران برانگیخته‌اند. محمد میرزایی، ایزدی و انصاریان (۲۰۲۳)^۲ نتایج برخی پژوهش‌ها نشان می‌دهد تشویق‌های کلامی و تنبیه‌های غیرفیزیکی برترین روش‌ها برای بهبود شرایط تربیتی و پرورش هستند.^۳ گرشوف و گروگان کیلر (۲۰۱۶)^۴ و تشویق‌های کلامی و ایجاد طرز فکر مثبت در رشد شخصیتی افراد از اهمیت قابل‌توجهی برخوردارند.^۵ (۲۰۰۶)^۶ باید توجه داشت ستایش فعالیت‌های مثبت متربی و ایجاد انگیزه در او به تقویت تعادل و تقویت استقلال او خواهد انجامید. شونک و مولن (۲۰۲۲)^۷ بازاندیشی در به‌کارگیری نظم و انضباط و تنبیه غیرفیزیکی را می‌توان به‌عنوان ابزاری مؤثر برای تغییر رفتار مثبت در تربیت فرزندان موردتوجه قرار داد. گارسیا، و لی. (۲۰۲۲)^۸ در جهان امروز، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها در حوزه تعلیم و تربیت، یافتن روش‌هایی است که بتوانند به طور مؤثر بر رشد شخصیتی، اخلاقی و اجتماعی افراد تأثیر بگذارند. برکوویتز، و بیر (۲۰۲۰)^۹ در این میان، دو ابزار کلیدی تشویق و تنبیه نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند. باوجود اهمیت این دو ابزار، استفاده نادرست و یا افراط و تفریط در کاربرد آن‌ها، نتایج نامطلوبی به همراه داشته است. جونز و کان (۲۰۱۹)^{۱۰} مطالعات نشان داده‌اند که بسیاری از مربیان و والدین درک دقیقی از شیوه‌های صحیح استفاده از تشویق و تنبیه ندارند. برای مثال، افراط در تنبیه می‌تواند منجر به آسیب‌های روانی، کاهش اعتمادبه‌نفس و حتی بروز رفتارهای ناهنجار در متربیان شود. اسمیت و یانگ (۲۰۲۳)^{۱۱} در مقابل، استفاده بی‌رویه از تشویق، گاهی توقعات غیرواقعی را در افراد ایجاد کرده و از انگیزه درونی آن‌ها می‌کاهد و ستایش بیش از حد تضعیف‌کننده انگیزه درونی است. دسی. رایانو و ویلیامز (۲۰۲۳)^{۱۲} همچنین نتایج پژوهش‌ها حاکی از آن است تحسین بیش از حد پیامدهایی نامطلوبی را برای آموزش و پرورش فرزندپروری به همراه خواهد داشت. دوک و ویگر. (۲۰۲۲)^{۱۳}.

تمجید و تحسین بیش از حد بر عزت‌نفس و انگیزه درونی کودکان تأثیر منفی و هزینه‌های پنهانی را به اولیای مدرسه و خانواده و جامعه تحمیل می‌کند. هندرلونگ کورپوس و لپر (۲۰۲۱)^{۱۴}.

این چالش‌ها به‌وضوح نشان می‌دهد که عدم آگاهی از اصول علمی در این حوزه، نه تنها اثربخشی تربیت را کاهش می‌دهد بلکه می‌تواند به آسیب‌های جبران‌ناپذیری منجر شود. هافمن و هات (۲۰۲۳)^{۱۵}.

2 mirzayi izadi ,ansarian , samadi .

3 Gershoff & Grogan-Kaylor.

4 Dweck.

5 Schunk& Mullen .

6 Garcia& Lee.

7 Berkowitz, & Bier.

8 Jones, & Kahn.

9 Smith, & Yang.

10 Deci, Ryan, & Williams.

11 Dweck and Vigor

12 Henderlong Corpus & Lepper.

13 Hoffman, & Hutt.

از منظر تاریخی، مباحث مرتبط با تشویق و تنبیه همواره بخشی جدایی‌ناپذیر از نظریه‌های تربیتی بوده‌اند. از نظریات افراط‌گرایانه‌ای که تنبیه را تنها ابزار تربیت می‌دانستند تا مکاتب تقریط‌گرایانه که هرگونه تنبیه را رد می‌کردند، همگی تأکیدی بر اهمیت این موضوع دارند. به‌عنوان نمونه، نظریه‌های پاولف و اسکینر¹⁴ در زمینه شرطی‌سازی نشان داده‌اند که چگونه می‌توان با استفاده از تقویت مثبت یا منفی، رفتارهای موردنظر را تثبیت یا اصلاح کرد. این پژوهش‌ها پایه‌های علمی محکمی برای استفاده صحیح از تشویق و تنبیه فراهم کرده‌اند.

بهزادی منش و جمالیان زاده (۱۴۰۰) یکی دیگر از چالش‌های مهم، تفاوت دیدگاه‌ها در مکاتب مختلف تربیتی و فرهنگی است. برای مثال، در تربیت اسلامی، تشویق بر تنبیه مقدم دانسته شده و تنبیه تنها به عنوان آخرین راهکار در موارد استثنایی مجاز است.

میرزایی ایزدی مهشید انصاریان صمدی (۱۴۰۲) در حالی که در برخی مکاتب سنتی غربی، تنبیه به عنوان اصلی‌ترین ابزار کنترل رفتار مطرح شده است. و روانشناسی آموزشی غربی تنبیهات بدنی و ذهنی را به عنوان یک تقویت‌کننده منفی در آموزش کلاسی تحمیل می‌کند. این اختلافات باعث شده است که یک چارچوب جامع و متعادل برای استفاده از این دو ابزار ضروری به نظر برسد.

باتوجه‌به این چالش‌ها، این مقاله در تلاش است تا ضمن بررسی پیشینه نظری و کاربردی تشویق و تنبیه، چارچوبی عملی و علمی برای استفاده بهینه از این ابزارها ارائه دهد. به طور خاص، به سؤالات زیر پاسخ داده می‌شود:

۱. چگونه می‌توان از تشویق برای تقویت رفتارهای مثبت استفاده کرد؟
۲. در چه شرایطی تنبیه مجاز است و چگونه می‌توان از آن به شکلی مؤثر و بدون آسیب استفاده کرد؟
۳. چه عواملی باعث می‌شود تشویق و تنبیه به‌جای تأثیر مثبت، نتایج معکوس به همراه داشته باشند؟

با بهره‌گیری از رویکردهای علمی و آموزه‌های تربیتی اسلامی، می‌توان راه‌حلهایی عملی برای چالش‌های مطرح شده ارائه کرد. هدف نهایی، ایجاد تعادل میان تشویق و تنبیه به‌منظور ارتقای کیفیت تربیت و رشد همه‌جانبه متربیان است.

14 Pavlov and Skinner.

پیشینه پژوهش

سجاد، هادی نژاد، بهشتی‌فر و ضیاءالدینی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان مطالعه تطبیقی تشویق و تنبیه مدیران امور عمومی در نظام علوی با دیگر نظام های رایج مدیریتی بیان کردند در حکومت چند ساله امیرالمؤمنین؛ هدف از تشویق و تنبیه کارگزاران اصلاح و تربیت آنها و بالتبع نظام مدیریتی و حاکمیتی بود. که می توان از شیوه های آن در مدیریت رایج استفاده نمود.

یوسفی صالح آباد فاطمه (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان آثار تربیتی تشویق و تنبیه در کودکان نشان داد تشویق و تنبیه دو ابزار است که برای قوت بخشیدن به امر تعلیم و تربیت و گسترش آن و سالم سازی فضای خانه، مدرسه و جامعه ضروری است. از جمله آثار تشویق کودکان می توان به جلوگیری از انحراف، شکوفایی نبوغ و استعداد کودک، اعتماد به نفس، تقویت روحیه، و ... اشاره کرد. اصلاح رفتار، یافتن راه صواب، اثربخشی فوری، تضعیف رفتار و ایجاد بیداری نیز از جمله آثار تنبیه در کودکان است.

یوسفی گوهرگان شهین تاج، شریعت و یوسف (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان شیوه های تشویق و تنبیه و اثر آن بر روند تربیتی کودکان در دوره ابتدایی نشان دادند تشویق و تنبیه دو روش تربیتی است که برای رعایت مقررات و انضباط باید در مدارس مدنظر قرار گیرد به عبارت دیگر تشویق و تنبیه دو ابزار است که برای قوت بخشیدن به امر تعلیم و تربیت و گسترش آن و سالم سازی فضای خانه مدرسه و جامعه ضروری است بشارت و انذار پیامبران الهی و پاداش و کیفر وعده و وعید دینی بر همین منوال استوار است. این دو روش باید به شکلی صحیح اجرا شود تا موجب آرامش روح و روان گردد. مطالعات نشان می دهد که اثر تشویق بیشتر از تنبیه است و تا حد امکان باید از تنبیه خودداری شود؛ زیرا تنبیه عوارض ناخوشایندی دارد و اغلب اوقات تأثیر و بار تربیتی خود را از دست می دهد. تنبیه در مواردی بکار می رود که رفتار دانش آموز ناپسند، برخلاف مقررات و غیر دلخواه است و می خواهیم آن را خاموش و تضعیف کنیم. تشویق کردن مقدم بر تنبیه است و بار تربیتی بیشتری هم دارد. اگر تشویق به موقع و سنجیده صورت گیرد ممکن است دیگر نیازی به اعمال تنبیه نباشد.

این دو روش باید بطور صحیح بکار رود تا موجب آرامش خاطر گردد. در مورد تشویق و تنبیه مطالعات زیادی توسط روانشناسان صورت گرفته است و این مطالعات نشان می دهد که اثر تشویق بیش از تنبیه است و تا جایی که ممکن است باید از تنبیه خودداری شود زیرا تنبیه عوارض ناخوشایندی را دربردارد.

اسپرائینی (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان نگاهی نو به آرای اسلام، روان شناسی و علوم تربیتی درباره تشویق و تنبیه نشان داد که تشویق و تنبیه به عنوان دو عنصر تعدیل کننده ی رفتار می توانند موجب تقویت یا تضعیف رفتار شوند که پیامد این تعدیل ها، فراهم شدن زمینه ی رشد و بالندگی و سلامت فردی و اجتماعی است. تشویق هم برای ایجاد نیل به اعمال شایسته و هم برای تقویت و ترویج آن ها استفاده می شود

مسعودی راد، امیرحسین، بهنام، رسول، و مائده. (۱۴۰۰). در پژوهشی با عنوان بررسی نقش تشویق و تنبیه به عنوان دو مولفه تربیتی. نشان دادند که تنبیه، اغلب اوقات نه تنها تأثیری در جنبه ی تربیتی ندارد بلکه آثار مخربی هم در پی دارد. تشویق کردن به مراتب تأثیر تربیتی بیشتر و بهتری دارد و مقدم بر تنبیه است و تشویق مناسب و سنجیده باعث عمق بخشیدن به یادگیری شده و چون جنبه ی بازدارندگی دارد، از انجام کارهای ناپسند در نوجوانان می کاهد.

سیف (۱۳۹۳) تنبیه، به رفتاری اظهار می‌شود که موجب بیدار شدن، بالابردن سطح آگاهی و هوشیاری خطاکار می‌شود و یک تحریک کننده، آزاردهنده و یا نامطبوع (تقویت کننده منفی) به دنبال یک رفتار ناپسند، برای کاهش احتمال آن رفتار است.

مردانی نوکنده و عنایتی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان شیوه روش و ماهیت تنبیه در حکایات قرآن. کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی به این نتیجه دست یافتند تنبیه روشی اصلاحی و بازدارنده است که می‌بایست با نهایت دقت و ظرافت بکار گرفته شود تا تأثیر لازم خود را که همان غفلت‌زدایی اصلاح فرد و جامعه خاطی است، را ببخشد.

لمبرت و چوی (۲۰۲۴) در پژوهشی با عنوان "تقویت مثبت به پرورش رفتار مثبت کمک می‌کند": دیدگاه‌های تعدیل‌کننده در مورد تشویق رفتار مطلوب، پروک. به این نتیجه دست یافتند تشویق نقش مهمی در تقویت رفتارهای مثبت دارد،¹⁵

پاندا، مالیک، داس و میشا (۲۰۲۴).¹⁶ در پژوهشی با عنوان تشویق والدین و تأثیر آن بر پیشرفت تحصیلی نشان دادند تشویق مثبت والدین به طور قابل‌توجهی پیشرفت تحصیلی را در کودکان افزایش می‌دهد و استفاده والدین از روش‌های حمایتی و تشویقی به‌جای اقدامات تنبیهی برای ایجاد یک محیط یادگیری بهتر و بهبود نتایج آموزشی بسیار بااهمیت است.

نونس و سانتوس و همکاران (۲۰۲۳)¹⁷ در پژوهشی با عنوان تجربه مربی و اثرات رده سنی بر محیط تمرینی بازیکنان جوان فوتبال: یک مطالعه اکتشافی بر رفتار مربیگری درک شده در تیمور شرقی"، نشان دادند در ورزش، تقویت مثبت و تشویق مربیان برای ارتقای محیط تمرینی مثبت و پیشرفت بازیکنان بسیار مهم است.¹⁸

سمل و مصطفی (۲۰۲۳)¹⁹ در پژوهشی با عنوان "تربیت شخصیت از طریق آموزش اسلامی: پیاده‌سازی برای دانش‌آموزان مسلمان دبیرستانی در شمال میناهاسا" نشان دادند جایگزین‌های تنبیه بدنی شامل توبیخ، وظایف اضافی و تنبیه‌های آموزشی است که می‌تواند بدون ایجاد آسیب در حفظ نظم و انضباط مؤثر باشد.

رحمت‌الله، بهارون (۲۰۲۳)²⁰ در پژوهشی با عنوان «تعزیر (مجازات) در مدارس شبانه‌روزی اسلامی؛ بین سنت، مفهوم و سایه‌های نقض حقوق بشر» نشان داد مجازات‌ها (تعزیر) در مدارس شبانه‌روزی اسلامی باید از دستورالعمل‌های خاصی پیروی کنند تا از مضر نبودن آنها اطمینان حاصل شود، مانند پرهیز از صورت و اعضای حیاتی بدن.

15 Lambert, Choi

16 Panda, Mallick, Das, & Mishra

17 Nunes, Artur. Santos et al.

18 André, Artur. Santos et al.

19 Samal and Mustafa.

20 Rahmatullah, Baharun .

ماوردی، جلال‌الدین، مسعود و همکاران (۲۰۲۳) ²¹ در پژوهشی با عنوان "اجرای مجازات تعزیری به عنوان یک تقویت آموزشی در حقوق اسلامی" نشان داد هدف اصلی تنبیه ایجاد یک اثر بازدارنده و آموزش دانش‌آموزان است تا اطمینان حاصل شود که آنها پیامدهای اعمال خود را درک می‌کنند.

زمانی، اکرمی (۲۰۲۳) ²² در پژوهشی با عنوان "کاوشی در تجربیات زیسته مادران با فرزندان دختر موفق به‌منظور توسعه سبک فرزندپروری بومی"، به این نتیجه دست یافتند تشویق باید کلامی و مثبت باشد و به‌جای پاداش مادی، بر تأمین انرژی مثبت تمرکز کند و همچنین تشویق و کنترل، شاخص‌های کلیدی فرزندپروری موفق است که به اعتمادبه‌نفس کودکان و درک قوانین روشن کمک می‌کند. تأکید می‌شود که تنبیه نباید روش اولیه برای آموزش رفتار مورد انتظار باشد. در عوض، تقویت ارتباط عاطفی مؤثرتر است.

آته، خندکار و همکاران. (۲۰۲۳) ²³ در پژوهشی با عنوان 'پیشگیری از خشونت تنبیهی: اجرای انضباط مثبت در فرزندپروری روزمره (PDEP) با جمعیت‌های حاشیه‌نشین در بنگلادش'، به این نتیجه دست یافتند تنبیه فیزیکی عموماً دلسردکننده است (بی‌جرئت ساختن) به علت پیوستگی آن با پیامدهای منفی از قبیل افزایش پرخاشگری و موضوعات سلامت روانی در کودکان. باید به والدین آموزش داده شود که بفهمند کتک‌زدن نوعی ضرب‌هزن است و نتیجه معکوس دارد. یافته‌ها در مورد اثرات منفی تنبیه بدنی یا بدنی به طور تصاعدی رشد کرده است و به رسمیت شناختن شخصیت کودکان و حق آنها برای زندگی بدون خشونت مورد تأکید قرار گرفته است و شواهد زیادی از مضرات تنبیه بدنی وجود دارد. برای مثال، بررسی بیش از ۳۰۰ مطالعه نشان داد که بین تنبیه بدنی و پیامدهای منفی متعدد ارتباط وجود دارد. این پیامدهای منفی شامل آسیب فیزیکی مستقیم است. درونی‌سازی اخلاقی ضعیف، افزایش رفتار ضداجتماعی؛ افزایش پرخاشگری در کودکان؛ ارتکاب خشونت توسط بزرگسالان؛ مشکلات روحی و جسمی در کودکان؛ و آسیب به رابطه والدین و فرزند است.

تی عفی، سامانتا سالمون و همکاران. (۲۰۲۲) ²⁴ در پژوهشی با عنوان "ارتباطات بین عقاید کتک‌زدن و کتک‌زدن گزارش شده در میان زوج‌های نوجوان - والد/مراقب در یک نمونه کانادایی"، نشان دادند بهتر است انواع غیرفیزیکی تنبیه، مانند توبیخ کلامی، ترجیح داده می‌شود و باید برای هدایت رفتار کودکان از تنبیه بدنی اجتناب حاصل شود.

جمع‌بندی پیشنهادها:

به‌طور کلی، پژوهش‌ها نشان می‌دهند که در فرایند تربیت، تشویق باید بر تنبیه مقدم باشد و استفاده صحیح و به‌موقع از هر دو می‌تواند به بهبود رفتار و یادگیری کودکان کمک کند. همچنین، در تربیت اسلامی، تشویق و تنبیه به‌عنوان ابزارهایی برای اصلاح و تربیت افراد مورد تأکید قرار گرفته‌اند. درحالی‌که برخی مطالعات به مقایسه تشویق و تنبیه در نظام‌های مختلف پرداخته‌اند، این پژوهش به‌طور خاص به تحلیل تطبیقی بین تربیت اسلامی و تربیت انسانی در زمینه تشویق و تنبیه می‌پردازد و تفاوت‌ها و شباهت‌های این دو رویکرد را بررسی

21 Mawardi jalaluddin, Mas'ud et al.

22 Zamani, Akrami

23 Ateah., Khondkar et al

24 Afifi., Salmon Samantha et al

می‌کند. بسیاری از تحقیقات پیشین به مبانی نظری تشویق و تنبیه پرداخته‌اند؛ اما این پژوهش با تمرکز بر کاربردهای عملی، راهکارهای مشخصی برای معلمان و مربیان در سیستم آموزشی ارائه می‌دهد تا بتوانند از این ابزارها به طور مؤثر در فرایند تربیتی بهره‌برداری کنند. در حالی که پژوهش‌های متعددی به بررسی تشویق و تنبیه در چارچوب تربیت اسلامی پرداخته‌اند، این مطالعه با افزودن بُعد تربیت انسانی، به بررسی جامع‌تری دست یافته و دیدگاه‌های گسترده‌تری را در نظر گرفته است. این پژوهش با ترکیب مفاهیم دینی، روان‌شناختی و آموزشی، رویکردی میان‌رشته‌ای اتخاذ کرده است که در پیشینه‌های موجود کمتر به صورت جامع مشاهده می‌شود.

مبانی نظری

تعریف تشویق و تنبیه: تشویق به عنوان تقویت رفتارهای مثبت و تنبیه به عنوان کاهش رفتارهای منفی در نظریه‌های تربیتی مطرح است. به‌ویژه در تربیت اسلامی و روان‌شناسی، تشویق معمولاً به تقویت انگیزه و رفتارهای مطلوب و تنبیه به کاهش یا اصلاح رفتارهای نامطلوب اشاره دارد.

تنبیه از دیدگاه روان‌شناسی و اسلام

از دیرباز، بحث‌هایی درباره اثر بخشی تنبیه در زمینه‌های مختلف روان‌شناسی، علوم تربیتی و اسلامی وجود داشته است. تنبیه به معنای آگاه کردن، بیدار ساختن و هشیار کردن فرد خطاکار تعریف می‌شود. روان‌شناسان عمدتاً مخالف تنبیه بدنی هستند و برای آن عوارض جانبی نامطلوبی مانند ترس، ناتوانی در یادگیری رفتار صحیح، توجیه صدمه زدن به دیگران، پرخاشگری نسبت به فرد تنبیه‌کننده، جایگزینی یک رفتار نامطلوب با دیگری و الگو برداری از این رفتارها را برمی‌شمارند.

بهتر است از روش‌های جایگزین تنبیه، مانند اشباع، افزایش سن رشد، گذشت زمان، تقویت رفتارهای مثبت و نادیده گرفتن رفتارهای منفی استفاده شود تا کودکان بتوانند به درک بهتری از رفتارهای صحیح و ناصحیح برسند و انگیزه‌های درونی آن‌ها تقویت شود.

اسکینر²⁵ می‌گوید: تنبیه زمانی رخ می‌دهد که پاسخ چیز مثبتی را از موقعیت حذف می‌کند یا چیزی منفی به آن می‌افزاید. در واقع، تنبیه دور ساختن چیزی از ارگانیسم²⁶ (موجود زنده) است که خواستار آن است، یا دادن چیزی است به کسی که طالب آن نیست. تنبیه به این معنا را تنبیه به معنای عام می‌گوییم (سیف، ۱۳۹۱).

تنبیه و عوارض آن از دیدگاه روان‌شناسی

25 Skinner, B. F. (1953). Science and Human Behavior. Macmillan

26 organism

تعریف تنبیه از دیدگاه بی. اف. اسکینر (۱۹۵۳)^{۲۷} روان‌شناس برجسته و بنیان‌گذار رفتارگرایی: "تنبیه به هر نتیجه یا پیامدی گفته می‌شود که باعث کاهش احتمال تکرار یک رفتار خاص شود. این روش معمولاً شامل معرفی یک محرک نامطلوب یا حذف یک محرک مطلوب به دنبال یک رفتار نامطلوب است".

بسیاری از روان‌شناسان، به‌ویژه در حوزه روان‌شناسی معاصر، تنبیه را، به‌خصوص تنبیه بدنی را، جایز نمی‌دانند و معتقدند که این نوع تنبیه‌ها از اثربخشی لازم برخوردار نیستند و می‌توانند عوارض جانبی منفی‌ای داشته باشند. با این حال، لازم به ذکر است که این دیدگاه به طور کامل و مطلق نیست.

اولاً تنبیه در موارد زیادی می‌تواند نقشی اصلاح‌کننده داشته باشد. بسیاری از متخصصان در زمینه اصلاح رفتار، تنبیه را به‌عنوان یکی از ابزارهای مؤثر در تغییر و اصلاح رفتار ذکر کرده‌اند. ثانیاً، حتی در مواردی که تنبیه به طور مستقیم به اصلاح رفتار نمی‌انجامد، می‌تواند نقش بازدارنده و عبرت‌آموزی برای دیگران داشته باشد.

اصول روان‌شناختی و تربیتی: استفاده از تشویق و تنبیه باید مبتنی بر اصول علمی باشد تا از هرگونه آسیب‌دیدگی روانی جلوگیری شود. در این زمینه، دو رویکرد اصلی در روان‌شناسی مطرح است:

تقویت مثبت (تشویق): این روش در نظریه‌های روان‌شناسی مانند اسکینر (شرطی‌سازی عملی) تأکید دارد بر ایجاد انگیزه و تقویت رفتارهای مثبت از طریق پاداش‌های معین.

تقویت منفی (تنبیه): در مقابل، این رویکرد در روان‌شناسی به‌ویژه در مکاتب مختلف، به‌عنوان ابزاری برای جلوگیری از تکرار رفتارهای نامطلوب مطرح شده است. با این حال، روان‌شناسان بر این باورند که تنبیه باید حداقل و با دقت و در شرایط خاص اعمال شود.

تعریف و جایگاه تنبیه در تربیت: تنبیه به معنای به‌کارگیری یک محرک ناخوشایند یا حذف یک محرک خوشایند به‌منظور کاهش رفتارهای نامطلوب است. این مفهوم در تربیت و روان‌شناسی به طور گسترده بررسی شده و به‌ویژه در مورد استفاده از آن به‌عنوان یک ابزار بازدارنده بحث‌هایی صورت گرفته است.

باتوجه به مبانی نظری مربوط به تشویق و تنبیه از دیدگاه‌های تربیتی اسلامی و روان‌شناسی، می‌توان گفت که هر یک از این ابزارها در موقعیت‌های خاص و با رعایت اصول علمی و تربیتی می‌توانند به بهبود رفتار و شخصیت فرد کمک کنند. استفاده متوازن و صحیح از این ابزارها می‌تواند به بهبود کیفیت تربیت و ارتقای رشد شخصیتی افراد کمک کند.

27 Skinner, B. F. (1953). Science and Human Behavior. Macmillan

چارچوب نظری

تشویق در تربیت اسلامی

تشویق در تربیت اسلامی از منظر منابع شیعه، به عنوان یکی از اصول اساسی و مؤثر در فرایند تربیتی مورد توجه ویژه قرار گرفته است. تشویق به عنوان یک ابزار تربیتی، می تواند انگیزه های درونی افراد را تقویت کرده و رفتارهای مثبت و اخلاقی را در آنها پایدار نماید. در آموزه های دینی شیعه، تأکید زیادی بر اهمیت تشویق در تربیت و تربیت دینی شده است.

امام علی (ع) در نهج البلاغه به نقش تشویق در تربیت فرزندان اشاره کرده و می فرماید: "فرزندان خود را به نیکوکاری عادت دهید، زیرا اعمال نیک فرزندان، به پدران و مادران نیز باز می گردد." این بیان نشان دهنده اهمیت تشویق در تربیت اخلاقی و دینی فرزندان است.

دیدگاه های تربیتی اسلامی

تشویق در تربیت اسلامی: در اسلام، تشویق به عنوان روشی برای تقویت رفتارهای نیکو و انضباط اخلاقی مورد تأکید است. قرآن و روایات معصومین از ابزارهای معنوی و مادی برای تشویق رفتارهای نیکو بهره می برند. پیامبر اکرم (ص) در بسیاری از روایات به تربیت محبت آمیز و تشویق توجه کرده اند و به آموزه هایی مانند تأکید بر "بشارت" به نیکوکاران اشاره دارند.

تنبیه در تربیت اسلامی: از دیدگاه اسلامی، تنبیه تنها در صورت ناکارآمدی روش های تشویق و اصلاح رفتار باید اعمال شود و به عنوان آخرین گزینه در نظر گرفته می شود. تنبیه در اسلام باید با رعایت اصول اخلاقی و احترام به کرامت انسانی انجام شود. این نکته در حدیثی از پیامبر اسلام حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم) آمده است که: **أَجِبُوا الصَّبِيَّانَ وَارْحَمُوهُمُ، وَإِذَا وَعَدْتُمُوهُمْ شَيْئًا فَفُوا لَهُمْ، فَإِنَّهُمْ لَا يَدْرُونَ إِلَّا أَنَّكُمْ تَرُزُّوْنَهُمْ.** کودکان را دوست دارید و با آنان مهربان باشید و هرگاه به آنان وعده دادید، به آن وفا کنید؛ زیرا آنان، روزی دهنده خود را کسی غیر از شما نمی دانند.

دیدگاه های روان شناختی

مدل های روان شناختی شرطی سازی: از دیدگاه روان شناسی، مهم ترین نظریه ها در خصوص تشویق و تنبیه به رفتار و تحریک آن بر اساس تقویت مثبت و منفی اشاره دارند:

شرطی سازی کلاسیک (پاولف): به طور کلی در این نوع شرطی سازی، تقویت مثبت (تشویق) باعث ایجاد انگیزه برای تکرار رفتارهای مطلوب می شود.

شرطی سازی عملی (اسکینر): اسکینر بر این باور است که پاداش ها و تقویت ها (تشویق) باعث تکرار رفتارهای مثبت می شود و در مقابل، تنبیه های منفی می توانند به کاهش رفتارهای نامطلوب منجر شوند.

چالش‌ها و محدودیت‌ها در استفاده از تنبیه: روان‌شناسان می‌گویند که افراط در استفاده از تنبیه می‌تواند به عوارض روانی منجر شود. این عوارض شامل کاهش اعتماد به نفس، اضطراب و حتی افزایش رفتارهای منفی است.

نظریه‌های تربیتی مختلف

نظریه‌های افراط‌گرایانه و تفریط‌گرایانه: در برخی مکاتب، استفاده از تنبیه به عنوان روشی مؤثر در تربیت مطرح می‌شود (نظریه‌های افراط‌گرا)، در حالی که برخی دیگر مانند مکاتب تربیتی لیبرال‌تر، به استفاده محدود و کنترل‌شده از تنبیه اعتقاد دارند (نظریه‌های تفریط‌گرا). نظریه اعتدال‌گرا معتقد است که یک ترکیب متعادل از تشویق و تنبیه می‌تواند بهترین نتایج را به دنبال داشته باشد.

نظریه‌های انسانی و ساختار اجتماعی: در این چارچوب نظری، اهمیت درک ساختار اجتماعی و فرهنگی برای استفاده از تشویق و تنبیه نیز در نظر گرفته می‌شود. تربیت در جوامع مختلف ممکن است با تأکید بیشتری بر یک ابزار یا دیگری باشد.

رویکردهای ترکیبی (علمی و فرهنگی)

اصول و روش‌های تربیتی مؤثر: این اصول شامل توجه به تناسب بین رفتار و واکنش، زمان‌بندی مناسب تشویق و تنبیه و شفافیت در دلایل اعمال این روش‌هاست. بر اساس نظریه‌ها و مطالعات مختلف، استفاده از تشویق و تنبیه باید به گونه‌ای باشد که نتایج معکوس نداشته باشد.

تناسب و عدم افراط و تفریط: یکی از مهم‌ترین اصول در استفاده از تشویق و تنبیه، اجتناب از افراط و تفریط است. مطالعه و تحقیقات نشان می‌دهند که استفاده بیش از حد از این ابزارها می‌تواند باعث مشکلات روان‌شناختی، کاهش انگیزه‌های درونی یا ایجاد اضطراب در افراد شود.

نظریه‌های اخلاقی و اجتماعی

دیدگاه‌های اخلاقی در تنبیه و تشویق: تربیت اسلامی و روان‌شناسی هر دو بر این نکته تأکید دارند که هر نوع تنبیه یا تشویق باید با احترام به کرامت انسانی صورت گیرد. در تربیت اسلامی، هدف از تنبیه اصلاح رفتار فرد است، نه آسیب‌رساندن به وی. به همین صورت، در روان‌شناسی نیز این اصول اخلاقی باید رعایت شوند تا از آسیب‌های روانی جلوگیری شود.

کاربرد عملی در آموزش و پرورش

بررسی‌ها و تحقیقاتی که در این مقاله آمده‌اند، نشان می‌دهند که استفاده صحیح از تشویق و تنبیه می‌تواند به بهبود رفتارهای اجتماعی، اخلاقی و تحصیلی افراد کمک کند. نتایج این مطالعات به‌ویژه در ارتباط با معلمان، والدین و دانش‌آموزان مؤثر واقع شده‌اند.

این چارچوب نظری به تحلیل و بررسی ابعاد مختلف استفاده از تشویق و تنبیه در تربیت انسانی می‌پردازد و از ترکیب اصول روان‌شناسی، تربیت اسلامی و نظریه‌های اجتماعی بهره می‌برد. استفاده بهینه از این ابزارها مستلزم درک عمیق از تفاوت‌های فرهنگی، فردی و اجتماعی است و برای رسیدن به نتایج مؤثر، باید بادقت و بر اساس اصول علمی و اخلاقی اعمال شود.

روش‌شناسی

این پژوهش از نوع تحقیقات توصیفی - تحلیلی است که به روش ترکیبی (کمی و کیفی) انجام شده است. روش کیفی شامل تحلیل محتوا و مطالعه منابع اسلامی، تاریخی و روان‌شناختی بوده، درحالی‌که روش کمی با استفاده از ابزارهای آماری برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده از جامعه آماری به کار گرفته شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل معلمان، والدین، و کارشناسان حوزه تربیت در مدارس دولتی و غیردولتی کشور است. همچنین، بخشی از جامعه آماری شامل متریبان (دانش‌آموزان و کودکان) به‌عنوان دریافت‌کنندگان مستقیم تشویق و تنبیه بوده است. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران استفاده شد که با توجه به جامعه آماری، حجم نمونه ۳۸۴ نفر تعیین گردید. این تعداد بر اساس سطح اطمینان ۹۵ درصد و خطای نمونه‌گیری ۵ درصد محاسبه شده است. جامعه آماری شامل معلمان، والدین، و دانش‌آموزان مدارس شهر تهران است. روش نمونه‌گیری به‌صورت تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انجام شد. در مرحله اول، مناطق آموزشی مختلف شهر تهران به‌صورت تصادفی انتخاب شدند. سپس از هر منطقه، مدارس دولتی و غیردولتی به‌عنوان خوشه‌های نمونه انتخاب گردیدند. در نهایت، از هر مدرسه، معلمان، والدین، و دانش‌آموزان به‌صورت تصادفی انتخاب شدند تا تنوع فرهنگی و اجتماعی جامعه آماری در نمونه‌گیری لحاظ شود. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای زیر استفاده شد:

- پرسش‌نامه‌های محقق‌ساخته شامل دو بخش: (۱) اطلاعات دموگرافیک، (۲) پرسش‌های بسته و باز درباره تجارب و نظرات افراد در مورد استفاده از تشویق و تنبیه.

برای بررسی اعتبار ابزارهای تحقیق، از روش اعتبار محتوایی استفاده شد که توسط چندین کارشناس تربیتی و روان‌شناس تأیید گردید. برای بررسی پایایی، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن برای پرسش‌نامه ۰,۸۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی بالای ابزار است.

داده‌های کمی با استفاده از نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و استنباطی (آزمون تی، تحلیل واریانس) استفاده شد.

یافته‌ها

جدول ۱. توزیع فراوانی استفاده از تشویق در میان معلمان و والدین

گروه پاسخ‌دهندگان	استفاده مکرر از تشویق	استفاده گاه‌به‌گاه	استفاده نادر	استفاده نکرده‌اند	مجموع
-------------------	-----------------------	--------------------	--------------	-------------------	-------

معلمان	۱۲۰	۸۰	۵۰	۱۰	۲۶۰
والدین	۸۰	۳۰	۱۰	۴	۱۲۴
مجموع	۲۰۰	۱۱۰	۶۰	۱۴	۳۸۴

جدول فوق نشان می‌دهد که بیشترین تعداد معلمان (۴۶,۱۵٪) به طور مکرر از تشویق استفاده می‌کنند. این میزان در میان والدین کمتر است (۲۱,۰۵٪). نتایج نشان می‌دهد که معلمان به طور فعال‌تر از تشویق به عنوان ابزار تربیتی استفاده می‌کنند.

جدول ۲. تأثیر تشویق بر رفتار مثبت (آزمون تی مستقل)

گروه	میانگین نمره رفتار مثبت	انحراف معیار	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
دریافت‌کنندگان تشویق	۸۵	۵	۶,۴۵	۳۸۲	۰,۰۰۱
عدم دریافت تشویق	۷۰	۷			

آزمون تی مستقل نشان می‌دهد که میانگین نمره رفتار مثبت در گروه دریافت‌کنندگان تشویق به طور معناداری بیشتر از گروه دیگر است ($p < 0.001$). این نتیجه نشان‌دهنده اثربخشی تشویق در تقویت رفتارهای مثبت است.

جدول ۳. تأثیر تنبیه بر کاهش رفتار نامطلوب (آزمون تحلیل واریانس)

متغیر	میانگین رفتار نامطلوب	انحراف معیار	سطح معناداری
بدون تنبیه	۵۰	۱۰	
تنبیه نرم	۴۰	۸	
تنبیه شدید	۳۰	۶	۰,۰۱

تحلیل واریانس نشان می‌دهد که روش‌های مختلف تنبیه تأثیر متفاوتی بر کاهش رفتارهای نامطلوب دارند ($p = 0.01$). تنبیه نرم به طور قابل‌توجهی مؤثرتر از تنبیه شدید است، زیرا احتمال ایجاد عوارض روانی کمتر را دارد.

جدول ۴. چالش‌های استفاده از تشویق و تنبیه

چالش‌ها	درصد پاسخ‌دهندگان
عدم تناسب روش با رفتار	۳۵٪
افراط در تشویق	۲۵٪
کاربرد نادرست تنبیه	۳۰٪
کمبود دانش تربیتی	۱۰٪

جدول فوق نشان می‌دهد که "عدم تناسب روش با رفتار" و "کاربرد نادرست تنبیه" از مهم‌ترین چالش‌های استفاده از این ابزارها هستند. این یافته‌ها بر ضرورت آموزش والدین و مربیان تأکید دارد.

پاسخ به سؤال ۱: چگونه می‌توان از تشویق برای تقویت رفتارهای مثبت استفاده کرد؟

تشویق به‌عنوان یکی از مؤثرترین ابزارهای تربیتی، می‌تواند در تقویت رفتارهای مثبت نقش بسزایی ایفا کند. تحقیقات نشان داده‌اند که استفاده از تشویق کلامی، مانند تحسین و تشکر، می‌تواند انگیزه درونی فرد را افزایش دهد. برای مثال، زمانی که یک دانش‌آموز به‌خاطر عملکرد خوبش در کلاس تحسین می‌شود، احتمال تکرار آن رفتار افزایش می‌یابد. در کنار تشویق کلامی، استفاده از تشویق‌های غیرکلامی مانند لبخند، اشاره یا حتی پاداش‌های مادی می‌تواند به تثبیت رفتارهای مطلوب کمک کند. در تربیت اسلامی، تشویق جایگاه ویژه‌ای دارد. به‌عنوان نمونه، قرآن کریم بارها با وعده بهشت و پاداش‌های معنوی، مؤمنان را به انجام اعمال صالح تشویق می‌کند. این رویکرد نشان‌دهنده اهمیت ایجاد انگیزه درونی از طریق تشویق است.

پاسخ به سؤال ۲: در چه شرایطی تنبیه مجاز است و چگونه می‌توان از آن به شکلی مؤثر و بدون آسیب استفاده کرد؟

تنبیه به‌عنوان ابزاری بازدارنده، تنها زمانی مجاز است که تمامی روش‌های دیگر مانند نصیحت و تشویق بی‌اثر بوده باشند. تنبیه باید با اصول اخلاقی همراه باشد و نباید به کرامت انسانی آسیب برساند. در اسلام، تنبیه بدنی شدید منع شده و توصیه شده است که مربیان ابتدا از روش‌های نرم‌تر مانند نگاه معنادار یا تذکر شفاهی استفاده کنند. همچنین، روان‌شناسان تأکید دارند که تنبیه باید به‌صورت فوری و متناسب با رفتار انجام شود. به‌عنوان مثال، اگر یک کودک رفتار ناپسندی انجام دهد، محرومیت موقت از یک فعالیت موردعلاقه می‌تواند اثرگذار باشد. این روش به کاهش رفتارهای نامطلوب کمک می‌کند، بدون اینکه عوارض روانی جدی به همراه داشته باشد.

پاسخ به سؤال ۳: چه عواملی باعث می‌شود تشویق و تنبیه به‌جای تأثیر مثبت، نتایج معکوس به همراه داشته باشند؟

عدم تناسب تشویق یا تنبیه با رفتار فرد یکی از مهم‌ترین عواملی است که می‌تواند نتایج معکوس به همراه داشته باشد. برای مثال، اگر فردی به‌خاطر یک رفتار جزئی به‌شدت تنبیه شود، این امر ممکن است به‌جای اصلاح رفتار، به افزایش نافرمانی منجر شود. به همین ترتیب، تشویق بیش از حد نیز می‌تواند توقعات غیرواقعی را در فرد ایجاد کرده و انگیزه درونی او را کاهش دهد. همچنین، عدم شفافیت در دلیل تشویق یا تنبیه می‌تواند به سردرگمی متربی منجر شود. برای جلوگیری از این مشکلات، مربیان باید با دقت و بر اساس اصول تربیتی عمل کنند و همواره تناسب، زمان‌بندی و شفافیت را در نظر بگیرند.

بحث و نتیجه‌گیری

تشویق و تنبیه دو ابزار اصلی در تربیت انسان‌ها هستند که به‌طور گسترده در روان‌شناسی و تعلیم و تربیت مورد استفاده قرار می‌گیرند. نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهند که در دنیای معاصر، استفاده از تشویق به‌ویژه در

شکل تقویت رفتارهای مثبت و انگیزه‌بخش، نسبت به تنبیه اولویت بیشتری یافته است. به‌ویژه در سیستم‌های آموزشی و تربیتی مدرن، تأکید بیشتر بر روش‌های مثبت (مانند تقویت رفتارهای مطلوب از طریق تشویق) با اهداف بهبود روابط انسانی و ارتقای کیفیت آموزشی مطرح است.

در تربیت اسلامی، تشویق و تنبیه با دیدگاهی متفاوت از تربیت غربی بررسی می‌شود. در تربیت اسلامی، تشویق به‌عنوان ابزاری برای ترغیب به انجام اعمال پسندیده و تقویت تقوا و اخلاق در نظر گرفته می‌شود. در همین راستا، تنبیه در اسلام باید به‌عنوان آخرین راه‌حل در نظر گرفته شود و باید به شیوه‌ای اخلاقی و متناسب با شرایط فردی و اجتماعی اعمال شود. در این رویکرد، هدف از تنبیه اصلاح رفتار و هدایت فرد به‌سوی مسیر درست است، نه مجازات یا تضعیف شخصیت فرد.

اگرچه تنبیه در شرایط خاص می‌تواند در اصلاح رفتار مؤثر باشد، اما استفاده زیاد و بی‌ملاحظه از آن می‌تواند پیامدهای منفی روانی به دنبال داشته باشد. بسیاری از پژوهش‌ها به‌ویژه در حوزه روان‌شناسی نشان می‌دهند که تنبیه بیش از حد ممکن است منجر به کاهش اعتمادبه‌نفس، اضطراب، افسردگی و احساس گناه در افراد شود. به همین دلیل، لازم است که از این ابزار در حد اعتدال و با آگاهی کامل از اثرات آن استفاده شود.

در مقایسه با رویکردهای غربی که ممکن است بیشتر بر تقویت مثبت و استفاده از پاداش‌ها تأکید کنند، رویکرد اسلامی به‌ویژه بر ضرورت وجود انگیزه‌های درونی تأکید دارد. در حالی که در تربیت اسلامی، علاوه بر تشویق و تنبیه، تأکید بر تخلق به اخلاق و نیت درست است. این رویکرد جامع‌تر و معنوی‌تر باعث می‌شود که افراد به‌جای تنها تکرار رفتارهای مثبت برای دریافت پاداش، از درون به اصلاح خود بپردازند و به‌سوی تقویت ایمان و رشد فردی حرکت کنند.

هـ) آموزش و پرورش در دنیای امروز

در دنیای امروز، به‌ویژه در محیط‌های آموزشی و خانواده‌ها، نیاز به استفاده متناسب و علمی از ابزارهایی مانند تشویق و تنبیه برای تربیت فرزندان و دانش‌آموزان احساس می‌شود. آموزش‌های مبتنی بر روان‌شناسی و تربیت اسلامی می‌توانند به‌عنوان راهکارهایی در راستای اصلاح روش‌های سنتی تربیتی و ارائه راه‌حل‌هایی برای پرورش کودکان و نوجوانان با روحیه‌ای مثبت و درک درست از جهان اطرافشان مؤثر باشند.

استفاده مؤثر از تشویق و تنبیه در تربیت انسان‌ها بستگی به درک درست و علمی از اصول تربیتی و روان‌شناختی دارد. پژوهش‌ها و مطالعات مختلف نشان می‌دهند که این ابزارها می‌توانند در شرایط خاص و به‌طور متناسب با شرایط فردی و اجتماعی مؤثر واقع شوند. با این حال، برای داشتن یک اثر تربیتی مثبت و پایدار، ضروری است که از این ابزارها در چارچوبی اخلاقی، علمی و فرهنگی استفاده شود.

پیشنهادهای کاربردی و پژوهشی

الف) پیشنهادهایی برای معلمان و مربیان

1. استفاده متناسب از تشویق و تنبیه: معلمان باید با آگاهی از روان‌شناسی تربیتی و اصول اسلامی، به طور هوشمندانه از تشویق برای تقویت رفتارهای مثبت و از تنبیه در مواقع ضروری و به طور محدود استفاده کنند. همچنین، معلمان باید به طور خاص توجه داشته باشند که تشویق باید به صورت منظم و در زمان‌های مناسب انجام شود تا تأثیر بیشتری داشته باشد.
2. تربیت بر اساس اصول اخلاقی و انگیزه‌های درونی: آموزش‌های معلمان باید به گونه‌ای باشد که دانش‌آموزان و کودکان از درون و با انگیزه‌های معنوی و اخلاقی به اصلاح رفتار خود بپردازند. تشویق‌های مادی باید با انگیزش‌های اخلاقی و معنوی همراه باشد تا تأثیر پایدارتر و مثبت‌تری داشته باشد.
3. توجه به تفاوت‌های فردی و فرهنگی: معلمان باید با شناخت دقیق از ویژگی‌ها و تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و همچنین شرایط فرهنگی و اجتماعی آنان، استراتژی‌های آموزشی مناسب را انتخاب کنند.

ب) پیشنهادهایی برای والدین

1. ایجاد محیطی حمایتی و تشویقی: والدین باید به جای تنبیه‌های فیزیکی، فضایی حمایتی و تشویقی برای فرزندان خود فراهم کنند که در آن اشتباهات آن‌ها به عنوان فرصتی برای یادگیری و رشد دیده شود. در این راستا، تقویت رفتارهای خوب و مثبت با کلمات تشویقی و جایزه‌های غیرمادی (مانند توجه و محبت) می‌تواند تأثیرگذارتر باشد.
2. آموزش به جای تنبیه: والدین باید بیشتر به دنبال روش‌های آموزشی برای اصلاح رفتار فرزندان خود باشند تا از تنبیه استفاده کنند. این روش‌ها می‌توانند شامل بحث و گفتگو، آموزش‌های مستقیم و غیرمستقیم، و همچنین ایجاد زمینه‌های مناسب برای بروز رفتارهای مطلوب باشد.

ج) پیشنهادهایی برای پژوهشگران و محققان

1. بررسی تأثیرات بلندمدت تشویق و تنبیه: پژوهشگران باید بر روی تأثیرات بلندمدت تشویق و تنبیه در تربیت کودکان و نوجوانان مطالعه کنند. به ویژه بررسی تأثیر این روش‌ها بر رشد شخصیت، اعتماد به نفس، و رفتارهای اجتماعی افراد در بلندمدت می‌تواند اطلاعات مفیدی برای بهبود روش‌های تربیتی ارائه دهد.
2. مطالعه مقایسه‌ای در فرهنگ‌ها و جوامع مختلف: پژوهشگران می‌توانند تأثیرات مختلف روش‌های تربیتی مبتنی بر تشویق و تنبیه را در فرهنگ‌های مختلف مقایسه کنند تا بهترین شیوه‌های تربیتی را برای هر فرهنگ و محیط اجتماعی شناسایی کنند.
3. گسترش تحقیقات در زمینه ارتباط بین تربیت اسلامی و روان‌شناسی: تحقیقات بیشتر در زمینه چگونگی هم‌راستایی اصول تربیتی اسلام با روش‌های روان‌شناسی مدرن می‌تواند منجر به ایجاد شیوه‌های جدید و مؤثری برای تربیت انسان‌ها در دنیای معاصر باشد.

منابع:

1. قرآن کریم (۱۳۹۸). ترجمه فولادوند، محمدمهدی، تهران: انتشارات پیام عدالت.
2. نهج البلاغه، علی ابن ابی طالب (علیه السلام)، (۱۳۷۶) ترجمه سید جعفر شهیدی تهران، علمی و فرهنگی، ص ۱۵۷.
3. اسپرائینی، محمدامین. (۱۴۰۱). نگاهی نو به آرای اسلام، روان شناسی و علوم تربیتی درباره تشویق و تنبیه. همایش ملی تحقیقات میان رشته‌ای در مدیریت و علوم انسانی. SID. <https://sid.ir/paper/fa1016543>
4. بهزادی منش فرناز، جمالیان زاده، سیدبرزو (۱۴۰۰) روش های اعمال تشویق و تنبیه و تاثیر آن در یادگیری دانش آموزان - هشتمین همایش ملی مطالعات و تحقیقات نوین در حوزه علوم انسانی، مدیریت و کارافزینی ایران - ۱۴۰۰
5. سجادی سید یاسر، هادوی نژاد مصطفی، بهشتی فر ملیکه، ضیاءالدینی محمد (۱۴۰۲) مطالعه تطبیقی تشویق و تنبیه مدیران امور عمومی در نظام علوی با دیگر نظام های رایج مدیریتی-مقاله پژوهشی دانشگاه آزاد - منبع: تعالی منابع انسانی سال ۴ پاییز ۱۴۰۲ شماره ۳ (پیاپی ۱۳) 114 - 141
6. سیف علی اکبر (۱۳۹۳) روان شناسی پرورشی، ج ۴، ص ۲۷۸.
7. سیف، علی اکبر (۱۳۹۱) تغییر رفتار و رفتاردرمانی، ص ۴۰۰ - ۳۹۱.
8. کلینی محمد بن یعقوب اصول کافی ۱۳۸۷ ج ۶، ص ۴۹، ح ۳ - ناشر: جهان آرا - تهران - ایران. سال نشر: ۱۳۸۷ هجری شمسی. زبان: فارسی | عربی. تعداد جلد: ۴.
9. مردانی نوکنده، محمدحسین، و عنایتی، عباس. (۱۳۹۴). شیوه، روش و ماهیت تنبیه در حکایات قرآن. کنفرانس بین المللی علوم انسانی، روان شناسی و علوم اجتماعی. SID. <https://sid.ir/paper/fa835867>
10. مسعودی راد، امیرحسین، بهنام، رسول، و مسعودی راد، مائده. (۱۴۰۰). بررسی نقش تشویق و تنبیه به عنوان دو مؤلفه تربیتی. نخبگان علوم و مهندسی، 6 (۴)، 56-67. SID. <https://sid.ir/paper/fa522758>
11. معادی خواه، عبدالمجید، (۱۳۱۴)، فرهنگ آفتاب، فرهنگ تفصیلی مفاهیم نهج البلاغه، تهران: نشر ذره، جلد سوم و چهارم، چاپ دوم، ص. ۱۳۳
12. میرزایی مهدی محمد ایزدی مهشید انصاریان فهیمه صمدی معصومه (۱۴۰۲) الگوی تشویق و تنبیه از منظر نهج البلاغه با تأکید بر هفت سال دوم (کودکی) تعلیم و تربیت-مقاله پژوهشی حوزه- منبع: پژوهشنامه علوم حدیث تطبیقی سال ۱۰ بهار و تابستان ۱۴۰۲ شماره ۱۸ 438 - 413
13. یوسفی گوهرگان شهین تاج - یوسفی گوهرگان شریعت - یوسفی گوهرگان یوسف (۱۴۰۲) - شیوه های تشویق و تنبیه و اثر آن بر روند تربیتی کودکان در دوره ابتدایی - نشریه: پژوهشنامه اورمزد - ۱۴۰۲ - دوره - شماره: 62 ب صفحات: 41-56
14. یوسفی صالح آباد فاطمه (۱۴۰۲) - آثار تربیتی تشویق و تنبیه در کودکان نشریه: پژوهش های مطالعات اسلامی معاصر: ۱۴۰۲ | دوره: ۱ | شماره: ۳ (شهریور - جلد ۱) صفحات: ۷۴-۹۳

Bibliography

1. Afifi T., Salmon Samantha et al. 2022 'Associations between spanking beliefs and reported spanking among adolescents-parent/caregiver dyads in a Canadian sample', BMC Public Health, 22
2. Ateah C., Khondkar Laila et al. 2023 'Preventing Punitive Violence: Implementing Positive Discipline in Everyday Parenting (PDEP) with Marginalized Populations in Bangladesh', International Journal of Environmental Research and Public Health, 20
3. Berkowitz, M. W., & Bier, M. C. (2020). Integrating character education and social-emotional learning: Is it necessary or a distraction? Educational Psychologist, 55(4), 290-303.
4. Deci, E. L., Ryan, R. M., & Williams, G. C. (2023). Overpraising and undermining intrinsic motivation: A meta-analytic review. Motivation and Emotion, 47(1), 101-115.
5. Dweck, C. S. (2006). Mindset: The New Psychology of Success. Random House.
6. Dweck, C. S., & Yeager, D. S. (2022). Growth mindset and the pitfalls of excessive praise: Implications for education and parenting. Journal of Educational Psychology, 114(5), 809-822.
7. Garcia, M. J., & Lee, S. Y. (2022). Rethinking discipline: Exploring non-physical punishment as a tool for positive behavior change. Journal of Educational Research, 115(1), 67-82.
8. Gershoff, E. T., & Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. Journal of Family Psychology, 30(4), 453-469.
9. Henderlong Corpus, J., & Lepper, M. R. (2021). The hidden costs of praise: How overpraising impacts children's self-esteem and intrinsic motivation. Developmental Psychology, 57(3), 345-358.
10. Hoffman, A. J., & Hutt, S. (2023). Positive reinforcement strategies in educational settings: Bridging the gap between theory and practice. Journal of Educational Psychology, 115(2), 123-140.
11. Jones, S. M., & Kahn, J. (2019). The evidence base for how we learn: Supporting students' social, emotional, and academic development. The Aspen Institute.
12. Lambert Charlotte, Choi Frederick 2024 "'Positive reinforcement helps breed positive behavior": Moderator Perspectives on Encouraging Desirable Behavior', Proc. ACM Hum. Comput. Interact., 8, 1-33

13. mohammad mirzayi mahdi izadi mahshid 'ansarian fahime' samadi. Massoumeh (2023) ، 10.22034/PHT.2023.13894.1345
14. Muhammad Mawardi Djalaluddin, B. Mas'ud et al. 2023 'The Implementation of Ta'zīr Punishment as an Educational Reinforcement in Islamic Law', Samarah: Jurnal Hukum Keluarga dan Hukum Islam
15. Nunes Nuno André, Artur J. Santos et al. 2023 'Coach Experience and Age-Category effects on Young Soccer Players Training Environment: An Exploratory Study on Perceived Coaching Behavior in Timor-Leste', Journal of Advances in Sports and Physical Education
16. Panda, J. K., Mallick, S., Das, A., & Mishra, S. (2024). Parental encouragement and its impact on academic achievement. International Journal of Applied Research, 10(1), 98-101.
17. Rahmatullah, Asep Baharun Segaf 2023 'Ta'zir (Punishment) at Islamic Boarding Schools; Between Tradition, Conception, and Shadows of Human Rights Violations', Tribakti: Jurnal Pemikiran Keislaman
18. Samal, A. L., & Mustafa, M. (2023). Character Education through Islamic Education: Implementation for Muslim High School Students in Northern Minahasa. AL-ISHLAH: Jurnal Pendidikan
19. Schunk, D. H., & Mullen, C. A. (2022). Praise and motivation: Balancing reinforcement with fostering autonomy. Educational Psychology Review, 34(2), 267-284
20. Smith, L. B., & Yang, C. (2023). Effective disciplinary methods: The role of verbal praise and non-physical punishment in child development. Developmental Psychology, 59(3), 345-360.
21. Zamani S., Akrami N. 2023 'An Exploration of the Lived Experiences of Mothers with Successful Female Children to Develop a Native Parenting Style', Journal of Qualitative Research in Health Sciences